

ROBERT MICHELS, DEMOKRASİ VE OLİGARŞİNİN TUNÇ

KANUNU¹

Türkçeye çeviren: Toker DERELİ*

ABSTRACT

The article below is the Turkish translation of the INTRODUCTION which Seymour Martin Lipset had written in 1961 for the famous work of Robert Michels titled Political Parties. Based on his observations in Europe and his keen analyses, Michels believed that the majority rule which should reign in democratic organizations like political parties, unions and cooperatives inevitably turns into minority rule and single-leader domination for various reasons.. This in-built tendency notwithstanding, both thinkers, and Lipset in particular, insist on expending constant efforts in order to approach the democratic ideals to the extent possible, as every divergence from democracy in the internal administration of such organizations is apt to engender adverse effects for the governance of the society or the labor movement.

1 Seymour Martin Lipset, INTRODUCTION to Robert Michels' Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy, Collier Books, 1961.

* Prof. Dr. Işık Üniversitesi

Michels'in Siyasal Partiler Yapıtına Lipset'in Yazdığı Giriş

Bölümü Hakkında Çevirenin Önsözü

Bize derslerinde Michels'i tanıtan

Hocam Profesör George Brooks'ın Anısına...

Robert Michels yüzyıl kadar önce kaleme aldığı Siyasal Partiler isimli ünlü yapıtında sosyalist ve sosyal demokrat partiler, işçi sendikaları ve kooperatifler gibi nitelikleri gereği demokratik bir yapı ve işleyişe sahip olması gereken örgütlerde, çoğunluk yönetiminin niçin kaçınılmaz biçimde azınlık ve tek lider yönetimine dönüştüğünü açıklamaya çalışmıştı. Bu yazı Amerikalı sosyolog Seymour Martin Lipset'in Siyasal Partiler'in 1960 da yayınlanan İngilizce metni için yazdığı "Giriş" in Türkçe çevirisidir. Michels'in eseri bir hayli eskimiş olmasına karşın içerdiği tahliller ve verdiği örnekler bakımından günümüzdeki örgütler için de geçerliliğini korumaktadır. Demokrasi teorisi ve uygulamasının kaydettiği tüm çağdaş gelişmelere karşın siyasal partilerin ve sendikaların başındaki lider kadrolarının uzun süreler için değiştirilememesi, herhalde zamanımızın önemli ilişkilerinden biridir. Aşağıdaki tahlillerin de gösterdiği gibi sağ partilere göre sol partiler, işveren sendikalarına göre de işçi sendikaları nitelikleri ve amaçları gereği daha demokratik olmak zorundadırlar. Oligarşik eğilimlerin kaçınılmaz olduğu hususunda gerek Michels, gerek Lipset güçlü gözlem ve düşüncelere sahiptiler; bununla beraber her iki düşünür de demokrasi ideale yaklaşmak için sürekli çaba harcanmasından yanaydılar; çünkü bu kurumların iç yönetiminde demokrasiden her sapsmanın toplum yönetimi ya da işçi hareketi için olumsuz sonuçlar doğurması aynı şekilde kaçınılmaz olacaktı. Ancak zamanımızdaki yaygın düşünceye göre demokrasi son tahlilde hukuki yaptırımlarla değil, yine de kütlenin ya da tabanın yani üyelerin irade ve oylarıyla gerçekleştirilmelidir. Nitekim ülkemizde sendikalara ilişkin olarak Mitchel'in değindiği oligarşik eğilimleri önlemek amacıyla getirilmiş bulunan çeşitli yasal düzenlemeler zaman içinde başta Uluslararası Çalışma Örgütü olmak üzere çeşitli kurum ve çevrelerin eleştirileri sonucu tasfiye edilmişlerdir. Bu kuruluşların söz konusu kurallardan kalanlarının tasfiyesine yönelik istek ve eleştirileri hala devam etmektedir. Ancak burada siyasal partilere göre işçi sendikalarımızda demokrasi ideale daha fazla yaklaşıldığını söyleme-

miz mümkündür. Ne var ki yine de sendikalarımızın yönetiminde inanılması güç uzun sürelerde, adeta ömür boyu kalabilmeyi başaran işçi liderlerine rastlanabilmektedir.

Robert Michels'in yapıtının Türkçe siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi literatürüne kazandırılmamış olması ülkemiz için kuşkusuz bir eksiklikdir. Bu kitap Avrupa ve Amerikan üniversitelerinde siyaset bilimi kadar sendikacılık derslerinde öğrencilerin okuması gereken kaynaklar arasında daima önemli bir konuma sahip olmuştur. Eserin özellikle Almanca aslından dilimize kazandırılması arzu edilir. Çeşitli uğraşlarım arasında bunu en azından İngilizce çevirisinden gerçekleştirmeyi dahi göze alamadığım için, hiç olmazsa eseri analitik bir biçimde özetleyen Lipset'in "Giriş"ini Türkçeye çevirmeyi üstlenebildim.

Toker DERELİ

GİRİŞ

“Seçilmişlerin seçmenler, vekillerin vekalet verenler, delegelerin delege edenler üzerinde egemenlik kurmasına yol açan örgütün kendisidir. Örgütten bahseden gerçekte oligarşiden bahsediyor demektir.”

İlk kez 1911 de yayınlanan bu sözler Michels’e ait ünlü “oligarşinin tunç kanunu”nu özetlemektedir. O zamanlar genç bir Alman sosyoloğu olan Robert Michels, Siyasal Partiler isimli eserinde, geleneksel demokrasi ve sosyalizm teorisinin dayandığı ve Rousseau’nun doğrudan halk demokrasisi kavramına karşıt olan böyle bir temel siyasi görüşü ortaya koymuş oluyordu. Michels’in iddiasına göre mevcut demokrasilerin kötü işleyişi ve özellikle liderlerin toplum ve örgütler üzerinde egemen oluşu, sosyal ve ekonomik gelişmenin yetersizliğinden, öğrenim düzeyinin düşüklüğünden ya da kamuoyunu oluşturan iletişim araçlarının ve diğer güç kaynaklarının kapitalistlerce denetlenmesinden ileri gelmemekte, daha çok karmaşık sosyal sistemlerin doğasından kaynaklanmaktadır. Oligarşi, yani bir toplumun ya da örgütün tepedeki yöneticiler tarafından kontrol altında tutulması, bürokrasilerin ya da büyük çaplı örgütlerin iç işleyişinden doğan bir özelliktir. Michels’e göre modern insan çözümsüz bir kısır döngü ile karşı karşıyadır; şöyle ki, insanın ulus devletler, sendikalar, siyasi partiler ya da kilise gibi büyük kurumların tepesindeki az sayıda yöneticiye etkin bir güç devretmeksizin bu çeşit kurumlara kurup yaşatması mümkün değildir.

Demokrasi ile büyük çaplı sosyal örgütlerin bağdaşmadığını göstermek amacıyla Michels Almanya’daki ve diğer ülkelerdeki Sosyalist partilerin davranışlarını incelemiştir. O dönemde bu partiler demokrasinin yaygınlaştırılması fikrine en bağlı kurumları temsil etmekteydiler. Uzun bir süre Alman sosyalist hareketinde bizzat etkinlik göstermiş biri olarak Michels, o zaman dünyadaki en büyük sosyalist parti olan Alman Sosyal Demokrat Partisi’nin oligarşik yapısına ilişkin ayrıntılı bir analiz sunmuştur. Tutucu sağ partilerin iç yapılarında demokratik olmadıklarını göstermeye yönelik bir iddia Michels’in tezini kanıtlaması açısından uygun değildi, çünkü Almanya’daki ve diğer Avrupa ülkelerindeki tutucuların çoğu, demokrasiye yani çoğunluğun sosyal politikayı belirleme hakkı ya da gücü olduğuna zaten inanmıyorlardı. Buna karşılık sosyalistler yetişkinlerin oy hakkı, ifade özgürlüğü ve her düzeydeki kamusal ve ekonomik kurumların işleyişine halkın katılımı için mücadele veriyorlardı. Bu partiler kendi iç yapılarında demokratik olmadıkları takdirde toplumu demokratikleştirme çabalarının tümüyle başarısız kalması kaçınılmaz olacaktı.

Oligarşi yönündeki bu eğilimin sebepleri nelerdir? Michels işte bu soruya cevap aramıştır.⁽¹⁾

Michels'in Örgüt Teorisi

Büyük çaplı örgütler yöneticilerine güç konusunda neredeyse bir tekel konumu sağlarlar.

Siyasi partiler, sendikalar ve diğer tüm büyük örgütler bürokratik bir yapı ve hiyerarşik biçimde örgütlenmiş rasyonel (önceden tahmin edilebilir) bir örgütlenme sistemi geliştirme eğilimindedirler. Yönetim sorununun bizzat kendisi bürokrasiyi gerekli kılar. Michels'in belirttiği gibi: "Bürokrasi örgüt ilkesinin kaçınılmaz sonucudur.... Önemli bir karmaşıklık düzeyine erişen her parti örgütü tüm çalışmalarını partiye hasredek bellı sayıda kişinin varlığını gerektirir. "Ancak artan bürokrasinin fiyatı gücün tepede toplanması ve tabandaki üyelerin etkisinin azalmasıdır. Liderler, politikaları değiştirmeye çalışan üyeler üzerinde engellenmesi hemen hemen olanaksız avantajlar sağlayan birçok kaynaklara sahiptirler. Bu kaynaklar arasında şunlar sayılabilir: (a) ileri derecede bilgi, örneğin üyelerin örgütün programlarına itaatini sağlamakta kullanılabilecek çok miktarda bilginin liderde toplanması; (b) liderin üyelerle iletişimi sağlayacak formel araçlar üzerinde denetim kurması, örneğin örgütün yayın faaliyetini kontrol edebilmesi, seyahat masrafları örgüt tarafından karşılanmak suretiyle görüşlerini açıklamak üzere çeşitli yerleri dolaşabilmesi, işgal ettiği pozisyonun dinleyici ve izleyici kütlelerine egemen olabilmesi için imkanlar sağlaması ve (c) politika sanatındaki hüner ve vasıfları; örneğin liderler profesyonel olmayan diğer üyelere göre etkileyici konuşmalar yapmak, hitabet sanatını kullanmak, makaleler yazmak ve grup etkinliklerini örgütlemek konularında daha ustadırlar.

Liderin sahip olduğu bu vasıf ve beceriler onun gücünü pekiştirdiği gibi Michels'in 'kütlelerin ehliyetsizliği' dediği bir olgu da liderin gücünü ayrıca kuvvetlendirir. Üyelerin etkisini devamlı kılacak her çaba, diğer birçok şey yanında, onların örgütün faaliyetleriyle meşgul olmalarını, toplantılara katılmalarını ve siyasi hareketi etkileyen ana sorunları kavrayıp onlarla ilgilenmelerini gerektirir. Ama gerçekte parti ya da sendika toplantılarına nispeten az sayıda üye katılır. Çalışma ve aile yaşantısının gaileleri, boş zamanları dolduran iş dışı faaliyetler ve benzeri uğraşlar ortalama bir kişinin üye gruplarına ya da politikaya harcayacağı fiili zamanı ve psikik enerjiyi geniş ölçüde kısıtlar. İlgi ve katılımın daha düşük olması bir kütle örgütünde üyelerin lidere göre daha az eğitime ve genel bilgiye sahip oluşundan da kaynaklanır.

Kütle içinde, hatta işçi partilerinin örgütlü kütleleri içinde yönlendirme ve rehberlik faaliyetlerine büyük bir gereksinim vardır... Çağdaş uygar toplumda mevcut geniş iş bölümü bu gereksinimi açıklar; öyle ki bu iş bölümü sonucunda devletin siyasal örgütlenmesini ve onun sürekli karmaşık hale gelen mekanizmalarını tümüyle tek bir bakışta kavramak daha da olanaksız hale gelmektedir. Bu gerçeğin üzerine bir de özellikle popüler partilerde üyeler arasındaki büyük kültür ve öğrenim farklılıkları eklenir. Bu farklılıklar üyeler tarafından lidere duyulan ihtiyacı sürekli olarak arttırır.⁽²⁾

Örgüt hayatının gerçekleri liderlerin gücünü açıklamakta yararlı olsa da yöneticilerin ve üyelerin çıkarları arasında niçin bir çatışma olması gerektiğini izah etmez. Michels temsili liderlik varsımını özellikle reddetmiştir. Onun iddiasına göre, sendikaların ve siyasal partilerin tam mesai yapan yöneticileri durumuna gelenler ya da parlamentoda temsilci olarak görev yapanlar,” kendileri sosyal pozisyon olarak yönetilenlerin mensup olduğu sınıfa mensup olsalar da „giderek yönetici oligarşinin bir parçası haline gelirler.” Diğer bir deyişle, kütlelere liderlik edenlerin kendileri de “iktidar (güç) elitleri”nin parçasıdır; onlar daha imtiyazlı unsurlar arasında elde ettikleri özel durumlarından yararlanarak kendilerine özgü bakış açıları ve çıkarlar geliştirirler. Bu nedenle kütle örgütlerinin politikalarının çoğu kütlelerin irade ya da çıkarlarını değil, liderlerin irade ve çıkarlarını yansıtır. Ayrıca, Michels’e göre, bir siyasal partide partiyi oluşturmak üzere bir araya gelen kütlelerin çıkarlarının, parti kişiliğinin içinde bulunduğu bürokrasinin çıkarlarıyla örtüşmeyebileceği gözden kaçırılır. Parti yöneticilerinin çıkarları daima tutucu yöndedir ve herhangi bir politik durumda işçi sınıfının çıkarları cesur ve saldırgan bir politika gerektirirken yöneticilerin çıkarları savunmacı ve hatta reaksiyoner (gerici) politikalar izlenmesini gerektirebilir; daha nadir olsa da başka durumlarda bu roller tersine çevrilebilir.. Evrensel olarak uygulanabilir bir sosyal kanuna göre, bir topluluğun işbölümü gereksinimi sonucu ortaya çıkan her organı, durumunu pekiştirir pekiştirmez kendisi için kendisine özgü çıkarlar yaratır. Bu özel çıkarların varlığı topluluğun çıkarlarıyla kaçınılmaz bir çatışma içerir.

Kütle örgütleri liderlerinin egemen siyasal sınıfın bir parçasını oluşturmaları, onların diğer siyasal elit kesimlerine muhalefeti sürdürmeyecekleri anlamına gelmez. Etkilerini sürdürmek ve arttırmak amacıyla liderler kütle desteğini kontrollerinde bulundurmaya zorundadırlar. Bu nedenle liderler iş dünyası ve aristokrasi gibi egemen sınıf yapısının diğer unsurlarına muhalefetlerini sürdüreceklerdir. Ancak kütle desteğine dayanan elitlerin amacı bir azınlığın iktidarı yerine bir başkasını, yani kendi iktidarlarını geçirmektir.

Liderler kendi otoritelerine ya da mevkilerine karşı örgüt içinden bir tehditle karşılaştıklarında aşırı saldırgan bir tavır sergilerler ve bu uğurda birçok demokratik hakka zarar vermekte tereddüt etmezler. Örgüt üzerinde egemenliği kaybetmek demek onları önemli bireyler yapan bir kaynağı kaybetmek demektir; bu nedenle liderler, baskıcı yöntemler kullanmalarını gerektirse de mevkilerini muhafaza yolunda güçlü bir güdüye sahiptirler. Bu davranışlarını ise, bir kütle örgütünün güçlü ve kötü niyetli karşıtlarına karşı ancak mücadele yoluyla varlığını sürdürmesinin kaçınılmaz olduğu savıyla meşru göstermeye çalışırlar. Örgütte hi-ziplere yer vermek, parti ya da örgüt politikalarının doğruluğunu sorgulamak düş-manlara yardım etmek ve onların işini kolaylaştırmak anlamına gelir. Bu itibarla liderlerin ciddi biçimde eleştirilmesi örgütün kendisine ihanet olarak tanımlanır.

Michels elli yıl önce sosyalist harekete bir uyarı göndermiştir:”Sosyalizm problemi yalnızca bir ekonomi problemi değildir...Sosyalizm aynı zamanda yönetsel bir sorundur, diğer bir deyişle, demokrasi sorunudur.” Michels’in yaptığı geleceğe yönelik bir tanıya göre, sosyalistler sadece siyasi devrim ile sosyal değiş-me arasındaki basit ilişkiye bağlı kaldıkları takdirde sosyalist devrim “sosyalizm adına egemenlik alanını ele geçirmek için yeterli zeka ve güce sahip liderlerin elinde bir diktatörlükle sonuçlanacaktır. Bu nedenle, sosyal devrim kütlenin iç yapısında herhangi bir gerçek değişim yaratmayacaktır.Fetheden sosyalizm değil sosyalistler olacak, sosyalizm ise onu savunanların galebesi anında yokolacaktır.”

Parti liderlerinin ideolojiye bağlılıktan ya da üye çıkarlarını savunmaktan ziyade bürokratik bir tutuculukla hareket edeceklerini düşünen Michels’in bu tahminleri, kitabının neşredilmesinden hemen üç yıl sonra gerçekleşen olaylarla doğrulanmıştır.Sosyalist Enternasyonalistin gururu olan, Kaiser hükümetinin politikalarına karşı çıkan ve savaş çıkması halinde genel bir grev çağrısı yapacağını vaadeden, uluslararası barışın savunucusu büyük Alman Sosyal Demokrat Partisi, daha 1914’de ilan edilir edilmez savaşı desteklemiştir. Kendisi Alman Sosyal Demokrat Partisinin liderliğine esasen eleştirel yaklaşmakla birlikte Lenin bile partinin Alman militarizmine şiddetle karşıt bir tutumdan şoven bir savunuculuğuna bu kadar çabuk dönebilmesine inanmanın mümkün olmadığını söylemiştir .Öyle ki Lenin, Partinin gazetesi Vorwats’ın savaşa destek isteyen çağrılarının sahte olduğuna bile inanmıştır.

Michels’e göre Alman sosyalizminin Marksist iderlerinin sergilediği bu ani değişme sosyal pozisyonlarının doğal bir sonucu, çünkü kitabının 1915’de yayınlanan ikinci baskısında söylediği gibi , “partinin hayatı ... tehlikeye atılmalıdır...Parti yumuşar, uluslararası ruhunu çabucak satar ve kendisini koruma

içgüdüğü ile vatansever bir parti haline dönüşür.1914 savaşı yazarın bu kitabın birinci baskısında sosyalist partilerin geleceğine ilişkin olarak yazdıklarını en etkin biçimde doğrulamış bulunmaktadır.”

Sosyalist partilerin çoğunun I. Dünya Savaşına tepkisi, sosyalist parti liderlerinin örgütü yaşatma gereklerini doktrine bağlılığın üzerinde tuttuklarını göstermiştir. Michels’in diğer bir öngörüsü olan başarılı bir sosyalist devrimin işçi sınıfı için demokrasinin zaferi anlamına gelmeyeceği, aksine bir egemen yönetici grubu yerine bir başkasının geçmesiyle sonuçlanacağı görüşü ise, Rus Devrimi ile daha da dramatik biçimde doğrulanmıştır.⁽³⁾ Kendisi tamamen özgür ve demokratik toplumun güçlü bir savunucusu olan Nicolai Lenin’in önderliğindeki Devrim ise, süratle tek parti egemenliğiyle sonuçlanmıştır.Bolşevikler iktidarı ele geçince tüm diğer grupları, hatta Devrimi destekleyen ve Bolşeviklerle birlikte hasım militer güçlere karşı savaşan grupları dahi bastırmışlardır.1920’de iktidarı ele geçirdikten sadece üç yıl sonra Bolşevik Partisi kendi tabanının etkisini tasfiyeye başlamıştır. Kendi üyelerinin çeşitli politikalar savunmak üzere parti içinde gruplar oluşturma hakkını kaldırmıştır; parti on yıllık bir süre içinde parti sekreteri Joseph Stalin’in iradesine muhalefet etmek “suç”undan ötürü önemli liderlerinden bazılarını ihraç etmiş bulunuyordu.⁽⁴⁾

Siyasi Partilerin Etkisi

Siyasi partilerin ve diğer gönüllü örgütlerin gelecekteki siyasi davranışlarına ilişkin olarak Michels’in yaptığı tahminlerin görünür doğruluğu ve bu konudaki eğilimin nedenlerini ortaya koymuş olması, Siyasal Partiler kitabını yirminci yüzyılın en etkili eserlerinden biri haline getirmiştir.Eser sosyal bilimler alanında bir klasiktir ve konu ile bilimsel açıdan ilgilenenler kadar siyasal eylemle meşgul olanların da ilgisini çekmeye devam etmektedir.

Sosyalist eğilimli Dissent dergisinin son sayılarından birinde(Sumner,1961), Irving Howe, Stalinizmin işlediği cürümlerden rahatsız olan bir solcu aydınlar kuşağından bahsederken kendisinin de Siyasal Partiler’i okuduktan sonra kalıcı bir huzursuzluk duygusuna kapıldığını belirtmektedir.⁽⁵⁾ Bir demirperde ülkesi olarak kısa bir süre için de olsa Stalinizmin sosyal köklerinin tahliline (ve ancak Khrushcev’in bunların geçerliliğini kabulünden sonra) izin veren Polonya’da Michels’in tahlilleri önemli bir fikir kaynağı haline gelmiştir.1956’daki Ekim ayaklanması Polonya Komünist Partisi içindeki Stalinist egemenliği yıktıktan sonra partinin resmi bir dergisi Sendika Demokrasisi (Union Democracy) isimli kitabımızın son bölümünün bir çevirisini yayınlamıştır; kitabın bu bölümü Michels’in tahlillerini çağdaş işçi örgütlerine ve sosyalist harekete uyarlamaya çalışmaktaydı.⁽⁶⁾

Bunu takiben daha akademik nitelikte bir Polonya dergisi olan Siyasi Sosyoloji İncelemeleri (Studies in Political Sociology), Siyasal Partiler isimli eserin ayrıntılı bir özetini yayınlamıştır.⁽⁷⁾

Siyasal Partiler'in sosyal bilimler alanında bir klasik olma özelliği birçok kez doğrulanmıştır. Karşılaştırmalı siyasal kurumlar konusunun önde gelen mensuplarından biri olan Sigmund Neumann şöyle yazmaktadır: "Siyasal partiler sosyolojisi tamamen Robert Michels'in sosyal hareketlerde oligarşinin tunç kanununa ilişkin görüşlerinin etkisinde kalmıştır..."⁽⁸⁾ Belki tüm diğer sosyologlara göre sosyoloji ve diğer sosyal bilimler üzerinde daha fazla etki yapmış olan Alman bilim adamı Max Weber de Michels'in yakın bir kişisel dostuydu. Onun siyasi biyografisini yazan J.P.Mayer'e göre Weber'in siyasi partiler hakkındaki yazıları geniş ölçüde Michels'in eserinden etkilenmiştir. Weber'in yasal siyasi partilerin yapısı üzerindeki tartışması Michels'in Siyasal Partiler'inin bir özeti'dir.⁽⁹⁾ Karşılaştırmalı politika alanında bir İngiliz yazarı olan James Bryce, hükümetler ve partiler konusundaki çalışmasının sonuçlarını bir bakıma Siyasal Partiler'den aynen alıntı yaptığı cümlelerle özetlemektedir.

Yazar Michels'in eserinden "okunmaya değer" olarak bahsetmekte ve şunları söylemektedir: "metinde belirtilen ve benim de başka yollardan giderek vardığım bu görüşler, aynı zamanda konuyu Siyasal Partiler isimli eserinde özel olarak inceleyen yetenekli yazar R. Michels tarafından da doğrulanmıştır."⁽¹⁰⁾ Çağdaş parti örgütlerinin önde gelen araştırmacılarından Fransız Maurice Duverger de entellektüel katkıları için Michels'e borçlu olduğunu teslim etmiş ve hatta farklı parti örgüt tipleri içinde oligarşinin niteliğini ve kaynaklarını tahlil eden kitabına isim olarak Michels'in kitabının başlığı olan Siyasal Partiler'i koymuştur.⁽¹¹⁾ Londra İktisat Okulunda Siyaset Sosyolojisi okutan Robert McKenzie'nin yakında yazdığı ve büyük beğeni toplayan İngiliz Siyasi Partileri isimli eser de kendi deyişle "siyasi partilere dair belirli teorilerin geçerliliğini değerlendirmek amacı taşımaktadır; bu teoriler arasında belki de en kışkırtıcı ve ilgi çekici olanı Robert Michels tarafından geliştirilmiş olandır..."⁽¹²⁾ McKenzie Michels'in vardığı pesimist sonuçlar üzerinde bazı önemli değişimler yapmakla birlikte, şu gözlemlerde bulunmaktadır: "bu çalışma her partide küçük bir lider grubunun ortaya çıkmasına ve iktidarı ele geçirip sürdürmesine yol açan ve Michels'in 'teknik' ve 'psikolojik' faktörler dediği nedenlerin varlığına ilişkin güçlü kanıtlar ortaya koymuştur."⁽¹³⁾

Siyasi partiler Michels'in analiz ve görüşlerinin uygulanabileceği yegane alan değildir. Tıp odaları, gazi dernekleri, baskı grupları ve sendikalar gibi gönüllü kuruluşların iç yaşantısı üzerinde yapılan araştırmalar, bunlarda da "oligarşinin

tunç kanunu”nun geçerli olduğunu destekleyen kanıtlar ortaya koymuştur. Bir çalışma ekonomisti olan California Üniversitesi Rektörü Clark Kerr bu bulguları aşağıdaki biçimde özetlemiştir:

Tarih boyunca insanların kurduğu örgütlerin büyük bir çoğunluğu tek-parti egemenliğine dayalı yönetimlerce idare edilmişlerdir. Dünyanın çoğu bölgelerinde çoğu kez, örgütler tek parti egemenliğinde kalmışlardır. Belli zamanlarda dünyanın belli yerlerinde az sayıda iki-partili (ya da çok-partili) örgütlere rastlanmıştır; ancak örgütte tek parti yönetimi standart ve evrensel olan durumdur. Sendika da bu kurala bir istisna oluşturmaz. A.B.D. düzeyinde Uluslararası Mürettepler Sendikası (ITU) bu kuraldan sapan tek istisnadır.

Demokratik A.B.D.de bile şirketler, siyasi partiler, kardeşlik cemiyetleri, dini mezhep kuruluşları, çiftçi kuruluşları, sosyal refah örgütleri, öğrenci dernekleri hep tek-partili örgütlerdir.⁽¹⁴⁾

Michels’in analizi sendikaların yönetimi için özellikle geçerlidir.⁽¹⁵⁾ Bu analizler çok az istisnası ile aktif bir siyasal yaşantının yokluğuna işaret eder. Amerika’da ve diğer ülkelerde birçok sendikanın kendisini sınırsız olarak iktidarda tutabilen ve kendi haleflerini devşirebilen bir siyasal mekanizmaya sahip bulunan kendi içlerinde tek- parti oligarşileri tarafından yönetildikleri görülmektedir.

Michels’in eseri, gönüllü örgütlerin iç politikası ile ilgilenmenin ötesinde aynı zamanda örgüt ve bürokrasilerin daha geniş açıdan incelenmesi alanına ve genel olarak sosyoloji teorisine de katkı yapmıştır. Philipp Selznick’in belirttiği gibi, “Michels’in demokratik örgüte ilişkin teorisi beşeri eylem araçlarına özgü genel aykırılıklara ait özel bir durum olarak da görülebilir. Yeni çıkar ve motivasyon merkezlerinin yaratılması suretiyle amaçların saptırılması eğilimine tüm örgütlerde rastlanmaktadır. Rasyonellikten sapma gönüllü örgütler kadar askeri, endüstriyel ve devlete ait bürokrasileri de niteleyen bir özelliktir. Michels örgütleri inceleyen araştırmacıları, “örgütün ilan edilen amaçlarından ve rasyonel sistemlerden sapma eğilimine dikkat etmeleri yönünde duyarlı hale getirmiştir.”⁽¹⁶⁾ Örgütsel analiz alanında en etkili araştırmalardan birini oluşturan Selznick’in çalışmaları da geniş ölçüde Michels’in görüşlerini sistemleştirmek ve bunları örgütlerin ilan edilen normlardan sapma eğiliminin kaynaklarına uyarlamak çabasından hareket etmiştir.⁽¹⁷⁾ Bu sapsmalar örgütlerin içinde çalıştıkları ortamdaki birbirine zıt gereksinimleri karşılamak için yaptıkları uyumlar olarak algılanabilir. Bürokratlar yönettikleri örgütleri korumak ve güçlendirmek için belli amaçları gerçekleştirmek, bunun için de çoğu kez yönettikleri örgütlerin bağlandığı diğer amaçları ihlal etmek zorunda kaldıklarını görürler. Selznick’e göre örgütleri inceleyen bir

kişi işe Michels'e ait şu varsayımla başlamalıdır: "...örgütün ilan edilen amaçlarından sapmalar olacaktır" ve görünürde kurumun bağlandığı amaçlara ihanet olarak algılanacak bu sapmalar, aynen sosyal demokrat partilerin ya da sendikaların liderlerinin demokratik normları ihlal etmeleri halinde olduğu gibi, ancak bürokratların iktidarı kendi ellerinde toplayan ve kendi çıkarlarına göre hareket eden yöneticiler oldukları varsayımı ile açıklanabilecektir. Selznick'in Tenneese Vadisi Otoritesi üzerinde yaptığı ve TVA and the Grass Roots başlıklı özgün eserinde açıkladığı bulgular, TVA bürokrasisinin tutucu çıkarlara uyum sağlamanın örgütün rol ve karakteri bakımından doğurduğu 'önceden tahmin edilmeyen sonuçlar'ın ortaya çıkma biçimini ve bunların nedenlerini analiz etmiştir."⁽¹⁸⁾ Selznick'in burada örgütün yaşayabilmek için gerekli desteği sağlamak amacıyla politikalarında uyumlar yapması gereğine ilişkin açıklamaları Michels'in şu uyarısını yansıtmaktadır:"örgütün gerekli ilkeleri kendisi ile birlikte başka tehlikeler getirir....Gerçekte demokrasi alanı üzerinden tutucu nehirlerin akmasına neden olan asıl kaynak örgütün kendisidir;bu nehirler bazen felaketlere yol açan sellere neden olur ve arkasında bıraktığı demokrasi alanını tanınmaz hale sokar."⁽¹⁹⁾

Oligarşinin Tunç Kuralına Verilebilecek Bir Cevap Mevcut mudur?

Daha demokratik ve egaliteryen bir topluma ulaşmak isteği açısından bakıldığında Michels'in *Siyasal Partiler*'i pesimist bir eserdir. Michels'in kendisi de kitabının son bölümünde "tarihsel incelemelerin demokrasi konusunda pesimsist bir sonuca varmamızı zorladığını" belirtmiştir.⁽²⁰⁾ O halde demokrasi ütöpik bir ideal midir? Sosyalist toplumlar yaratma çabalarının yeni bir acımasız dikta ile sonuçlanması kaçınılmaz mıdır?

Marksist ve Komünist Cevaplar

Gerek sosyalist hareketlerin, gerek işçi hareketlerinin Michels'i incelemek ve onun iddialarını cevaplamak hususunda özel bir sorumlulukları vardır. Geleneksel Marksist cevap bürokratik örgütün yeni bir egemen yönetici sınıfın doğuşuna neden olacağı gerçeğini inkar etmek olmuştur; çünkü bu sınıflar teknik örgüt formu anlamında değil ekonomik kaynaklara mülkiyet anlamında bir temele ihtiyaç duyarlar.1930'lu yılların başlarında Sidney Hook bir Marksist olarak şu tezi ortaya atmıştı:

Michels geçmişteki oligarşik liderliğinsosyal ve ekonomik varsayımlarını dikkate almamaktadır. Siyasi liderlik geçmişteki toplumlarda ekonomik güç anlamına geliyordu. Öğrenim ve gelenekler bazı sınıfların kendilerini egemen ko-

numda görme eğilimini teşvik ederken aynı zamanda kütlelerin politikaya ilgisini yokediyordu. Siyasal liderliğin bir idari işlev rolü üstlendiği ve bu nedenle ekonomik güçten soyutlandığı, öğrenim süreçlerinin psikik eğilimleri oligarşik ihtirasların yerine ahlaki ve sosyal eşitlik sağlama amaçlarına yönelttiği, öğrenimin sadece bir sınıfın tekelinde olmaktan çıkarıldığı ve beden emeği ile fikri emek arasındaki ayırımın giderek ortadan kalktığı sosyalist bir toplumda, Michels'in 'oligarşinin tunç kanununun geleneksel şekliyle tezahürü tehlikesi oldukça uzak bir olasılık haline gelecektir. (21)

Michels'e komünist bir cevap arama çabalarında 1920'lerin başlarında yazan ve komünist bir teorisyen olarak Lenin'den sonraki en önemli sima Nicolai Bukharin Michels'in eleştirisindeki doğruluk payını teslim etmiş ve hatta *Siyasal Partiler* kitabını "çok ilginç bir eser" olarak tanımlamıştır. Bukharin Michels'in sosyalizmde yöneticilerin gücünün bir sorun teşkil edeceği varsayımına şiddetle karşı çıkmamıştır; bununla beraber Hook gibi o da gerçek bir sosyalist toplumda bu gücün "toplumun insanlar üzerindeki gücü değil, makineler üzerindeki gücü olacağı" görüşünü vurgulamıştır. Ancak Bukharin bu varsayım üzerinde pek durmamış, cevabını daha çok alt sınıfların durumundaki değişme üzerinde yoğunlaştırmıştır:

Michels'in yorumunun temel ögesini oluşturan faktör olan 'kütlelerin ehliyetsizliği' (Sosyalizm'de) ortadan kalkacaktır, çünkü bu ehliyetsizlik-bilgisizlik her sisteme özgü bir nitelik değildir. O da genel kültürel yapıda ve öğrenim-egitimde ifadesini bulan ekonomik ve teknik koşulların ürünüdür. Geleceğin toplumunda çok büyük miktarlarda üretilecek örgütçü yönetici bu grupların sürekliliğine set çekecektir.

Bununla beraber yazısını Stalinizmin doğuşundan önce kaleme alan Bukharin bunun yeterli bir cevap olamayacağını bilmekteydi, çünkü Rusya'nın içinde bulunduğu o dönem, yani "kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi, diğer bir deyişle proleter diktatörlük dönemi çok daha zordur." Bu nedenle böyle bir dönemde bir dejenerasyon eğiliminin doğması kaçınılmazdır, yani bir sınıf mikrobunu yönetici katmanının yokedilmesi sırasında bir yozlaşma olabilir. Bu eğilimi ise birbirine zıt iki eğilim yavaşlatacaktır; bunlardan ilki üretici (üretici) güçlerin artışı, ikincisi ise eğitim sistemindeki tekelin kaldırılmasıdır. İşçi sınıfının kendi içinden teknoloji elemanlarının ve genel olarak örgütleyicilerin giderek çoğalması, mümkün olabilecek böyle yeni bir sınıf oluşumunu zorlaştıracaktır. Mücadelenin sonucu ise hangi eğilimlerin daha güçlü olduğuna bağlı olacaktır.

Aslında Bukharin kapitalizmde sosyalist ve (muhtemelen) Komünist partile-

rin yapısına ilişkin olarak Michels'in yaptığı tanımlamalara itiraz etmemiştir. Gerçekten belirtildiği gibi, Michels'in "kütlelerin ehliyetsizliği" üzerine yaptığı vurgu Lenin'in *Neler Yapılmalıdır?* adlı parti örgütlenmesine dair olan temel kitabındaki tahlillerin çoğu ile uyumludur. Lenin devrim yolunda doğru yönü belirleme ehliyet ve bilgisinden yoksun kütlelere önderlik etmek üzere profesyonel devrimcilerden oluşacak küçük bir partiye duyulan gereksinim üzerinde durmuştu. Temel bir parti rehberi olarak hazırlanan bir kitabın son sayfalarında Bukharin sosyalist bir toplumda 'yönetici grupların sürekli olarak iktidarda kalmaları' eğilimini zayıflatacak bir yol bulunması gereği konusunda uyarılarda bulunmuş, ancak böyle bir çözüme varma şansının problemlili olabileceğini belirtmiştir. Bukharin sosyalizmin başka bir oligarşik topluma dönüşmeyeceğini ümit ediyor, çünkü gerçek bir sosyalist toplumun alt sınıfları eğitimle ve ekonomik gelişmeyle yücelteceğine inanıyordu; ona göre yönetim mekanizması dışında siyasi bilince sahip ve yöneticilerin topluma egemen olmalarını engellemek üzere eyleme geçebilecek bir grup daima mevcut olacaktır.

Teorinin Aşırı Determinist Yönleri

Michels, bürokrasinin yalnızca kısıtlayıcı yönlerini görmesi ve bürokrasinin grupların arzulanmış amaçlarına varmalarında önemli bir araç olduğunu gözardı etmesi nedeniyle aşırı determinist bulunarak eleştirilmiştir. Bu nedenle sosyal bilimcilerce yapılan daha yeni analizlerin çoğu, bürokratikleşme eğilimine örgütsel davranışın sadece kişisel çıkarlara hizmet eden bir belirleyicisi olarak değil, aynı zamanda belli örgüt tiplerini diğerlerine göre daha başarılı kılan faktörleri açıklamak amacıyla yaklaşmaktadırlar. Bu araştırmacılar örgütleri davranışlarında farklı kılan faktörleri açıklamaya ilgi duyuyorlar.⁽²⁴⁾ Üzerinde durulan faktörler arasında örgütlerin amaçlarının niteliği, amaçların ve yöntemlerin *modus operandi* içinde özümseme biçimi, örgütlerin birden çok olan işlevlerinin davranışlarını etkileme tarzı ve farklı üye ve müşterilerin bürokratların eylem ve davranışlarını ne ölçüde değiştirdikleri gibi değişkenler yer almaktadır.⁽²⁵⁾ Maurice Duverger, Sigmund Neumann, Robert McKenzie ve başka bazı düşünürler de Michels'in parti davranışlarına ilişkin tahlillerinde aşırı determinist bir yaklaşım izlediğini ortaya koymuşlardır. Çeşitli siyasi partilerin örgütsel yapılarında açıkça önemli farklılıklar vardır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki iki ana parti Michels'in model aldığı Alman Sosyal Demokrat Partisi'nden önemli farklar gösterir. Bu iki Amerikan partisinde merkezi kontrol olmadığı gibi eyalet düzeyinde bile nispeten sınırlı bir merkezileşme vardır. Ayrıca Amerikan partilerinin içinde ayrışmalar ve farklı eğilimler doğgunluk düzeyindedir ve parti yönetiminde değişim Avrupa siyasi partilerine göre old-

ukça daha yaygındır.Bu farklılık Amerika'da Anayasal kurallara bağlı olarak ortaya çıkan iki-partili yapının sonucudur; öyle ki bu Anayasal kurallar ülkedeki çeşitli siyasi çıkarların iki büyük seçmen koalisyonu içinde birleşmesini gerektirmektedir.Ana yürütme gücü parlamento üyelerince değil tek bir kişinin, başkan veya eyalette valinin seçimiyle belirlenmektedir.)Çok-partili uluslarda liderleri nispeten daha az değişen bağımsız partilere sahip farklı gruplar, iki-partili siyasal sistemlerde bu iki parti içindeki hizip ve ayrışmaların paralelini oluştururlar.

Oligarşi sorununu bir yana bıraksak bile temsil gücü hala bir sorun olarak ortadadır.Sendikaların faaliyetlerini tahlil eden ve hemen tüm sendikaların yerleşmiş yönetimlerce kontrol edildiğini kabul eden bazı tahlilciler üye çıkarları açısından bu sendikaların yine de ana işlevlerini ifa ettiklerini ileri sürerler. Örneğin sendikaları inceleyen bir İngiliz araştırmacı olan V.L.Allen, Michels'in görüşüne cevap olarak "sendika faaliyetlerinin amacı üyelerin genel yaşam standartlarını korumak ve geliştirmektir, işçilere kendilerini yönetmede (sendika demokrasisinde) deneyim kazandırmak değildir" demektedir.⁽²⁷⁾ Ancak Allen "bu amaca sendika liderlerinin yetersizliklerinde, sendika kaynaklarını ya da güçlerini kötüye kullanmaları halinde şiddetle cezalandırılmaları halinde erişilebileceğini" de belirtmiştir....."Sendikaların demokratik yapısı bu çeşit bir cezalandırmaya olanak tanır.Sürekli olarak üyelerini kaybetme korkusunda olan bir sendika lideri kaçınılmaz olarak onların isteklerini karşılayacak adımlar atacaktır...Güçlü çözüm yaptırımlarına göre üye sayısındaki gerileme çok daha kuvvetli bir teşvik unsurudur."⁽²⁸⁾

Bu teze ilişkin bazı kanıtlar America Bırleşik Maden İşçileri Sendikası'nın faaliyetlerinden çıkarılabilir;bu sendika 1920'ler 30'ların başlarında bir süre için başkanı olan John Lewis'in sosyal doktrinleriyle çelişen tutucu sendika politikaları izlemiştir.

Üye sayısının hızla azalması ve sol kanattan muhaliflerinin artması gerçeği ile karşılaşan John L.Lewis, bazı ülkelerdeki Komünist ya da sol sosyalist liderlerin yönetiminde olan maden işçileri sendikalarına göre çok daha militan taktikler benimsemiştir.Bu iddia en yüksek düzeyde kurumsal tahlil düzeyinde tartışılmıştır. Alvin Gouldner'e göre tüm örgütlerde "yönetilenler tarafından yöneticilere –en azından belli bir ölçüde- rıza ve onayın verilmesi gereklidir. Eğer tüm örgütler bu çeşit bir rıza ve onayı almak zorunda iseler,her örgütün dokusunda demokrasi ile kastettiğimiz şeyin önemli bir parçası yok mudur? Bu öyle bir örgütsel kısıttır ki, bu faktörün, mantığı gereği oligarşileri ve liderleri yönetilenlerden uzaklaştıran diğer eğilimleri, yani demokrasi karşıtı eğilimleri, demokratik örgütlere göre daha değişken hale getirdiği söylenebilecektir."⁽²⁹⁾

Temsil gücü sorunu ayrıca üyelerin seçim yapabilecekleri gerçek alternatiflerin yokluğu halinde daha karışık bir hal alır. Çoğu sendikalarda ve diğer benzeri derneklerde örgütlü muhalefet gruplarının yokluğu üyelerin kendi görüşlerini paylaşan bir lider seçmelerini engeller.Örneğin 1920'lerde ve 30'larda Musevi egemenliğindeki iki tekstil ve giyim işçileri sendikasının davranışlarının üyelerin baskın görüşlerindeki farklılıkları yansıttığını söyleyebilmek güçtür.Sidney Hillman'ın yönetimindeki Birleşik Giyim İşçileri Sendikası CIO'nun temel direği idi ve New York'taki Amerikan İşçi Partisindeki komünistlerle işbirliği yapmıştı.David Dubinsky'nin yönetimindeki Uluslararası Kadın Giysileri İşçileri Sendikası A.F.L'ye katıldı ve şiddetli bir komünizm karşıtı olan Liberal Partiyi kurdu.1940'da John Lewis'in üyelerinin çoğunluğu açıkça Franklin Roosevelt'i desteklerken kendisi Cumhuriyetçi Partinin adayını onayladı.⁽³⁰⁾ Britanya Tıp Derneği'nin liderleri devlet güdümündeki tıp hizmeti önerilerine karşı mücadele verirken,bu derneğin üyeleri üzerinde yapılan bir anket üye çoğunluğunun yöneticilerin değil devletin önerilerinden yana olduğunu göstermiştir.⁽³¹⁾Britanya'da tek başına en büyük sendika olan Nakliye ve Genel Hizmetler Sendikası Ernest Bevin ve Arthur Deakin'in liderliği sırasında İşçi Partisi'nin sağ kanadının kalesi iken Frank Cousins'ın Genel Sekreterliğinde İşçi Partisi'nin sol kanadı için en önemli güç kaynağı haline gelmiştir.Cousin'in bu mevkie geçişi üyelerin tutumlarındaki bir değişimin sonucunda olmamış daha önceki iki sekreterin aynı yılda ölümünü ile gerçekleşmiştir.⁽³²⁾

Üyelerin çıkarları ve bilinçli amaçları ile liderlerin amaçları arasında ne zaman gerçekten bir çatışma olduğunu objektif olarak saptayabilmek zordur. Michels I. Dünya Savaşı öncesinde Alman sendikalarının ve Sosyal Demokrat Partinin sağa kaymasının liderlerdeki bürokratik muhafazakarlığın örgütleri amaçlarından ve üyelerin inançlarından saptırma sürecinde etkili olduğunu iddia etmiştir.Ancak Rose Laub Coser 'ın bulduğu kanıtlar önce üyelerin amaçları ile inançlarının değiştiğini göstermiştir.⁽³³⁾ Coser Alman işçi sınıfının sosyal ve ekonomik durumunda I. Dünya Savaşından önceki yirmi yıl içinde meydana gelen hızlı gelişimin nispeten muhafazakar,tatmin olmuş bir alt sınıf doğurduğunu, parti liderliğinin 1914'den önce savunduğu geleneksel devrimci ve beynelmileci ideolojinin bu sınıf için artık pek çekiciliğinin kalmadığını belirtmiştir. Britanya'da yapılan daha yeni kamuoyu araştırmaları İngiliz sendikalarının ve İşçi Partisi üyelerinin büyük çoğunluğunun Partinin parlamentoda sağ kanat liderliğini desteklediğini göstermiştir; bununla beraber sol kanat 1960'da İşçi Partisi genel kurul toplantısında bazı konularda çoğunluk oyunu kazanabilmiştir

ve üyelerinin genel politik desteğini aşan bir oranda bu gücünü sürdürmektedir. ⁽³⁴⁾ Amerika Birleşik Devletlerinde tüm gözlemcilerce yolsuzluk ve şiddet olayları ve diktatörlükle özdeşleştirilen, bu nedenlerle de AFL-CIO'dan ihraç edilen ve çeşitli kamu organlarının takibatına uğrayan Uluslararası Liman İşçileri Sendikası, AFL-CIO'nun kaynakları ve itibarı ile desteklenen ve mali bakımdan güçlü olan rakip bir sendikaya karşı, hükümet gözetiminde gizli oya dayalı olarak yapılan üç yetki tespitini kazanmıştır. ⁽³⁵⁾ Benzer şekilde Jimmy Hoffa tarafından yönetilen ve yine yolsuzluklar nedeniyle AFL-CIO'dan ihraç edilen , aynı şekilde hükümet organlarıncı diktatörlükle suçlanan Teamster Sendikası da Amerika Birleşik Devletleri'nin en hızlı büyüyen sendikası olmuştur.Sendika üyelerinin oligarşiyi,yolsuzluğu, Komünizmi,Cumhuriyetçilerin politikalarını ya da kendi duyguları ya da çıkarları ile çelişkili diğer politikaları desteklemeleri şeklinde ortaya çıkan bu paradoks, sendikaların üyelerince algılanma biçimi ile açıklanabilir. Sendikalar esas itibarıyla tek ana amaçlı örgütler olarak görülürlerse ve örgüt de bu amacı -sendikalar durumunda toplu pazarlık amacını- gerçekleştirirse,üyeler liderlerine bu ana amaca göre ikinci planda görülen diğer alanlarda geniş bir hareket serbestisi tanımaktadırlar.

Örgütler genel anlamda daha iyi ücretler,daha yüksek tarım ürünleri fiatları, daha yüksek karlar ve temettüleri elde etme mücadelesinde her ne kadar üyelerini temsil etmek zorunda olsalar da, Michels'in örgütler içinde işbölümünün etkilerine ilişkin temel varsayımı yine de geçerlidir Belirttiği gibi bu işbölümü bir küçük lider grubuna etkili bir güç devri ile ve bu grubun çoğu koşullarda iktidarda kalabilmesi ile sonuçlanmaktadır.Yine bu lider grupları örgütlerin orijinal amaçlarından ve üyelerin çıkar ve tutumlarından sapan kendilerine ait amaçlar geliştirmektedirler. Bu genellemeler ortaya açıkça siyasi demokrasinin hayatıyet ve geçerliliğine ilişkin önemli sorunlar çıkarmaktadır. Michels'in kendisi demokrasi ve sosyalizmin yapısal olarak mümkün olamayacağını ispatladığını düşünmüştür. Yine de *Siyasal Partiler* eserini yazarken oligarşik eğilimleri azaltmak için daha çok demokrasi için mücadele edilmesini desteklemiştir. Demokrasinin imkansız ve "demokratik" liderlerin gerçekte iki yüzlü kişiler olduklarını kanıtladıktan sonra ise Michels demokratik ideolojilere ve hareketlere olan inancını, daha az kötü bir alternatif olarak bile, sürdürememiştir. Ancak Michels'in analizi teorik bir soru doğurmuştur. Eğer tüm kütle örgütlerinin liderleri doğaları gereği kendi çıkarlarına düşün,tutucu oligarşik kişiler ise, siyasal yapı ana sorunları çözecek ve sosyal değişime yön verecek liderleri nasıl bulacaktır?

Michels'in buna yıllar sonra bulduğu cevap, "olağandışı vasıflarla

donatılmış,bazen haklı olarak doğa üstü kabul edilen ve her bakımdan genel düzeyin çok üzerinde” karizmatik liderlerle bu sorunun aşılabileceğidir.”Bu vasıfları sayesinde bu kişiler büyük ve hatta mucizevi şeyleri başarabilecek yetenekte sayılır ve çoğu kez de bu işleri gerçekleştirirler”⁽³⁶⁾.Ancak karizmatik bir lider, örgütün yapısında mündemiç olan tutuculuğu kırmak ve kütleleri büyük davaları destekleme yolunda heyecana getirebilme yeteneğine sahiptir.Büyüklik demokrasiden ya da bürokrasiden çok karizmadan beklenebilir. İlginçtir ki Michels karizmatik lideri Benito Mussolini’de bulur. Michels için II Duçe çoğunluğun amaçlarına yalın ve parlak bir biçimde tercüman olmuştur.Karizmatik II Duçe ve faşizm bürokratik ve oligarşik demokrasinin kısıtlarının dikte ettiği kaba uzlaşmaların ve tutuculuğun ifadesi olması dolayısıyla değil, “daha çok bu karizmatik yönetim şekli için gerekli olan faşizmin kendine olan güveni ona özgü dinamik bir eğilim sağladığı için güçlüdür. Karizmatik liderin geçmişinde mücadeleler-zafere sonuçlanan mücadeleler vardır.Bundan ötürü kıymetli kullanım alanları bulan, geçmişte kanıtlandığı vasıflarının bilincindedir.... Diğer yanda ise kendi geleceği yıldızının sadakatini gösteren kanıtlara bağlıdır.”⁽³⁷⁾ Sosyalizme bağlılığından ötürü Almanya’da akademik yükselmesi önlenen Michels Basle Üniversitesindeki pozisyonunu terkedip Benito Mussolino’nun kendisine 1928’de şahsen teklif ettiği bir kürsüyü kabul etmiştir.

“Elitist “ Demokrasi Teorisi

Toplumun ve örgütün elitler ve onları izleyenler diye ikiye ayrıldığı görüşü Michels’in karizmatik bir liderin yönetiminde elitist bir sistemin en iyi yönetim biçimi olacağı fikrine inanmasına nasıl neden olmuşsa, aynı görüş başka düşünürleri tamamen farklı sonuçlara götürmüştür. Başka birçok düşünür arasında Max Weber ve Joseph Schumpeter,demokrasinin ayırıcı ve en değerli unsurunun temelde pasif olan bir seçmen grubunun oyları için yapılan rekabetçi mücadeleden siyasi bir elitin doğuşu olduğunu vurgulamışlardır.⁽³⁸⁾Bu genel görüş son olarak Talcott Parsons tarafından işlenmiştir;Parsons’a göre siyasi sistem kolektif amaçları belirlemede ve bunlara varmada daha geniş olan sosyal sistem için genel bir liderlik sağlar ; bu ise farklı lider gruplarının özel çıkarlarına ilişkin önlemlere yönelik beklentilerinin onaylanmasına genel destek veren ilgili örgütlerce kabul görür. Buna değişik yönde olmak üzere, çeşitli sosyal gruplar belirli politikalar oluşturur ve bu politikaları savunurlar; bu politikalar sonuçta kamu organlarınınca özel kararlara dönüşebilirler.Siyasi elit içindeki genel ve özel destek sağlamaya yönelik rekabet mücadelesi mevcut otorite yapısının dışında kalanların da siyasi güce ulaşmaları için olanaklar sağlar.⁽³⁹⁾ Bu yaklaşımda anahtar terim ‘ulaşma’dır.

Parti liderleri, bürokraside belli mevkilere sahip olanlar, kütle örgütlerinin yöneticileri gibi siyasi elitlere ulaşma olanağı bulanlar, siyasi katılımları sadece dört yılda bir ya da daha kısa aralıklarla oy vermekle sınırlı olsa bile belirli bir politikaya nasıl bir tepki vereceklerini ve etkin bir güç içinde nasıl bir paya sahip olmak istediklerine karar vermek zorundadırlar.⁽⁴⁰⁾

Liderliğin destek arama süreci, 'temsil' sistemi dediğimiz ortamda cereyan eder. Bu sistemin temel yapısı sadece formel hükümet mekanizmalarını içermez, aynı zamanda –parti sistemleri ve çıkar örgütleri gibi– otorite ile toplumda özel çıkarları olan spontane gruplanmalar arasındaki değişimleri kolaylaştıran, demokratik bir toplumdaki çeşitli kurumsal uygulamaları da içerir. Temsil sistemi (yasama, yürütme ve yargı kolları ile) otorite ve dinler, sınıflar, etnik gruplar, meslekler, bölgeler vb. gibi çeşitli alt gruplar arasındaki bağı sağlar. Temsil ne basitçe sadece sosyal baskılara uyum aracıdır, ne de bir manipülasyon aracıdır. Temsil her iki işlevi de içerir, çünkü amacı etkin hükümet yönetiminin işleyişini mümkün kılacak partilerle onların sosyal tabanları arasındaki ilişki kombinasyonlarını ortaya koymaktır.

Elitist demokrasi teorisi Michels'in kütle örgütlerinin iç yapısına ilişkin tahlillerinin çoğunu kabul eder, fakat bu teoriye göre Michels ve onu etkileyen Pareto, Mosca ve Sorel gibi Makyavelist ekolün diğer mensupları, liderlerle onları izleyenler arasındaki ayrımı ipso facto anlamda demokrasinin reddi olarak görmek suretiyle, tanım gereği geniş anlamda siyasal yapı, içinde demokrasinin imkansızlığını ileri sürmektedirler.

Tüm üyelerin ya da vatandaşların karar alma sistemine sürekli bir süreç olarak aktif katılmaları anlamında, demokrasi, iç mantığı gereği mümkün değildir. Örgütsel elitler genel olarak uzun dönemler itibarıyla mevkilerinde kalırlar. Michels kompleks bir toplumda yönetenlerle yönetilenler arasındaki yapısal ayrımı (işbölümünü) sona erdirmenin teknik imkansızlığını açıkça göstermiştir. Siyasal ve örgütsel elitler temsil ettikleri kişilerin çıkarlarından sapan özel grup çıkarlarına sahiptirler. Ancak Amerikan Tıp Derneği ve AFL-CIO için bu engellerin ya da eleştirilerin hepsinin geçerli olduğunu kabul etsek bile, bu demokrasinin imkansız olduğu anlamına gelmez; bu eleştiriler daha çok kompleks bir toplumda demokratik potansiyel hakkında daha gerçekçi bir anlayışa olan ihtiyacı gösterir.

Michels'in iktidar görüşü esas itibarıyla tüm egemen azınlıkların davranışının ister toplum düzeyinde ister örgütler içinde olsun temelde bir kişisel çıkar mantığını izlediği, kendi imtiyazlarını ve güçlerini devam ettirmek ya da genişletmek amacıyla kütleleri istismar etme varsayımına dayandığı şeklinde yorumlan-

malıdır.Bu açıdan Michels açıkça tarihin materyalist yorumununa dayalı Marksist görüşü kabul etmiştir. Kendisinin de ileri sürdüğü gibi teorisi “bu yorumu tamamlamakta ve desteklemektedir. Bu bakımdan tarihin bir dizi sınıf mücadelesinden oluştuğu doktrini ile sınıf mücadelelerinin değişmez biçimde eski oligarşilerle kaynaşan yeni oligarşiler yaratmayla sonuçlanması doktrini arasında bir çelişki yoktur. Siyasal bir sınıfın varlığı ekonomik bir dogma olarak değil bir tarih felsefesi olarak düşünüldüğünde Marksizmin temel içeriği ile çelişmez...”Talcott Parsons’a göre, “siyasal hayata ilişkin bu görüş toplumda vuku bulan şeyleri gerçekte belirleyen faktörün sadece güç olduğunu varsaymaktadır...Buna karşı ben (Parsons) gücün sosyal olayları belirleyen ilgili faktörlerden sadece biri olduğunu öne sürüyorum.”⁽⁴²⁾ Örgütlü herhangi bir azınlığın gücü önderlik ettiği siyasal yapının iç ve dış sosyal çevresi tarafından belirlenir. Kuşkusuz kütle örgütleri ve siyasal partiler toplumun büyük kısmını baskılara karşı etkili biçimde özgürleştiren (ifade ve örgütlenme özgürlüğü, iş güvencesi,vb gibi) birçok değişiklikleri gerçekleştirmişler ve fırsat ve gelir eşitliği sağlamışlardır. İskandinavya, Britanya ve Amerika Birleşik Devletler’indeki işçiler, onların desteğine dayanan siyasal partiler yönetime seçilmiş oldukları için bu gün daha özgürdürler. Öte yandan Amerikan Tıp Derneği’ne ve AFL-CIO’ya üye sendikalara süregelen yönetim kadroları ile oligarşiler egemendir,fakat bu örgütlerin başkanları devlet güvencesindeki sağlık sigortası konusunda birbirinden keskin biçimde ayrılan görüşlere sahiptirler. Seçmen kitlesinin desteğini kazanma gereği karşısında Amerika Birleşik Devletlerinde Cumhuriyetçiler ve Büyük Britanya’da Muhafazakarlar kendilerinden önceki hükümetlerin refah devletinde sağladıkları birçok kazanımları devam ettirmişlerdir.Güç geniş ölçüde” toplumun ya da (bir örgütün) kaynaklarını genel bir kamusal taahhüdün yapıldığı ya da yapılabileceği hedeflere varmak amacıyla harekete geçirme kapasitesi” olarak görülebilir.⁽³⁹⁾ Örgütsel ya da siyasal yaşantıda ana vurgunun oligarşik ya da ‘iktidar elitleri’ üzerine yapılması açıkça yerinde değildir,çünkü bu yaklaşım savunucularını ihtilafı konuların kaynaklarını ve sonuçlarını ihmal etmeye yöneltmektedir. Michels yönetim mevkilerinin kötüye kullanılmasına ilişkin mücadeleler dışında sosyalist hareket ya da diğer partiler içinde sol ve sağ kanatlara ait gruplar arasındaki çatışmaların doğuracağı ihtilafları gözardı etmek zorunda kalmıştır ve bu çeşit ihtilaflara pek de değinmemiştir. Benzer şekilde elit teorisinin en yeni savunucularından C. Wright Mills Amerikan iktidar mücadelesinde siyasal partilerin varlığını nerdeyse tamamen ihmal etmektedir.⁽⁴⁴⁾

Modern toplumda demokrasi esas itibariyle destek için rekabet eden örgütlü gruplar arasındaki mücadele olarak görülebilir.⁽⁴⁵⁾ Birçok örgütlü grup demokratik bir sistemde fiilen ya da potansiyel olarak yönetim dışında ya da yönetimdekilerin desteğinden yoksun oldukları için demokratik ifade, basın ve toplantı hakları ve benzeri özgürlükleri kurumsallaştırmayı çıkarları için gerekli görürler. Demokrasinin örgütlü gruplar arasında çatışma ve yönetilenlerin yöneticilerine erişme olanağı olarak görülmesi, ideal Yunan Şehir devleti ya da İsviçre kantonlarındaki idealden uzak olabilir, ancak bir sistem olarak işleyişinde insanın insan tarafından sömürülmesini azaltmaya yönelik herhangi bir başka sisteme göre çok daha iyidir. Ancak çatışma ve açık hedeflere kamusal bağlılık sayesinde iktidarın bencil amaçlarla kötüye kullanımını sınırlandırılabilir.

Özel yönetimlerin çoğu, sendikalar, mesleki dernekler, gazi dernekleri ve siyasal partiler, sürekli bir çatışmaya sahne olmadıkları için tek-parti sistemleri olarak kalırlar, ancak, iç yapısında oligarşik olan bu örgütlerin geniş toplum içinde siyasi demokrasinin sürdürülmesine katkı yaptıklarını ve üyelerinin çıkarlarını diğer grupların müdahalelerine karşı koruduklarını kabul etmek önemlidir. Demokrasi, geniş ölçüde, hiçbir grubun karşı olduğu grupların isteklerini etkili biçimde baskı alabilmesini veya reddedebilmesini sağlayacak bir güç temeli oluşturamayacağı ve çoğunluk üzerinde egemenlik kuramayacağı gerçeğine dayanır. İşçi hareketi eşitlik ideali ile siyasi demokrasinin kurumlarını teşvik ve geliştirmede ana bir rol oynamıştır. Tüm demokrasilerde işçiler, günümüzde, otuz yıl öncesine göre, davranışlarının geçimlerini kazanma güçlerini olumsuz etkileyeceği korkusuna kapılmadan seslerini yükseltme ve hareket etme olanağına sahiptirler. Üyeleri üzerinde işverenlerin bir zamanlar işçiler üzerinde sahip oldukları potansiyel güce sahip gücü olan işçi sendikası az sayıdadır. (Malesef bu çeşit bazı sendikalar vardır.)

Michels'in ortaya attığı örgütün oligarşi anlamına geldiği iddiası o dönemde özellikle sosyalist hareketteki kendi yoldaşlarına yönelikti. Sosyalizm yalnızca devlet gücünün güçlendirilmesi ve devlet mülkiyeti anlamına geldiği oranda, demokrasiye olan potansiyel tehdidi arttırmıştır. Bundan dolayı devlet tam istihdamı garantilemesi, mal ve hizmetlerin dağılımında daha fazla eşitlik sağlaması, daha fazla eşit fırsatlar ve hastalık ve yaşlılık tehlikelerine karşı daha çok güvenlik sağlaması yönünde alt sınıflardan gelen isteklere cevap olarak kollektivist bir toplum doğrultusunda hareket ettikçe sosyalizm ve demokrasi arasındaki uyumsuzluk daha belirgin hale gelir. Kapitalizmin eski yöneten sınıfından daha güçlü ve daha sömürücü yeni bir Komünist sınıfın doğuşu, tüm demokratlara ve özellikle

onlar arasındaki sosyalistlere Michels'in Siyasal Partiler eserinde verdiği demokrasi derslerini öğrenmeleri yolunda devamlı uyarılar vermektedir. Modern tarih iyi ki Batılı sosyalistlerin bu dersleri iyi öğrendiklerini kaydediyor. Sosyalistlerin çoğu artık refah ve eşitlik amaçlarına ulaşmaya çalışırken devlet mülkiyetini ve kontrolünü ancak gerekli olduğu kadar savunuyor ve kamusal, kooperatif ve özel mülkiyet gibi farklı yaklaşımların bir grupta yeni güç birikimine göre daha tercih edilir olduğunu kabul ediyorlar. Ayrıca sendikaların sosyalist amaçları destekleseleler bile sosyalist partilerin kontrolündeki devletten ve hükümetlerden bağımsızlıklarını korumaları gereği tüm demokratik sosyalist hareketlerde artık kabul edilen bir ilkedir. İktidarın merkezileşmesinin (güç birikiminin) yarattığı tehlikelerin başkalarına göre daha fazla farkında olan Milovan Djilas Yeni Sınıf isimli eserinde Batıdaki sosyalist refah devleti ile Doğu'daki totaliter sistem arasındaki farklara şu şekilde işaret etmektedir:

(Komünist ve Batılı sistemler) arasındaki diğer farklılıklardan başka, devlet mülkiyeti ve devletin ekonomideki rolü arasında da temel bir fark vardır. Devlet mülkiyeti bir dereceye kadar teknik olarak iki sistemde de var olmakla beraber, bu ikisi birbirinden farklı ve hatta birbirine zıt mülkiyet biçimleridir. Bu devletin ekonomideki rolü için de geçerlidir.

Hiçbir Batı hükümeti ekonomide mülkiyet sahibi olarak hareket etmez. Gerçekte Batılı bir hükümet ne millileştirilmiş mülkün sahibi, ne de vergilerle topladığı fonların sahibidir. O bir malik olamaz, çünkü değişime tabidir. O mülkiyeti parlamentonun kontrolünde yönetmek ve dağıtmak zorundadır. Mülkiyetin dağılımı sürecinde, hükümet çeşitli etkilete maruzdur, ancak hükümet malik değildir. Bütün yaptığı kendine ait olmayan mülkiyetin ,iyi ya da kötü, yönetimini ve dağılımını sağlamaktır.⁽⁴⁶⁾

Hükümeti değiştirme hakkının korunması, farklı güç merkezlerinin sağlanması, otoriteye ulaşma yollarının açık tutulması, yirminci yüzyılın ikinci yarısında özgürlüğe önem veren kişilerin görevidir. Tarihin belki bizimle alay eden bir rastlantısı olarak, özgürlük alanında başlıca entellektüel silahlardan biri olan ve örgüt içinde özgürlüğe karşı yaygın bir tehdite karşı bizi uyararak bu parlak analiz, endüstriyel insanın ekonomiyi ve siyaseti yönetmede kullanması gereken bu araç bize İtalya'da faşist yönetimi destekleyen biri tarafından verilmiştir. Fakat bu adamı II Duçe'nin hayranı olarak değil, oligarşinin kaynakları hakkında eserinin sonunda şunları yazdığı için hatırlamalıyız:

Demokrasi hiç kimsenin tek başına yapacağı bir arama ile keşfedemeyece-

ği bir hazinedir. Ancak aramamıza devam ederken ,keşfedilemez olanı keşfetmek için yorulmadan emek sarfederken, demokratik anlamda ayrıca verimli sonuçları olacak bir iş yapmış olacağız...Gerçekte bireyde eleştiri ve denetim için gerekli yetenekleri teşvik etmek ve kuvvetlendirmek demokrasinin ve dolayısıyla de işçi hareketinin genel bir özelliğidir.

Bundan ötürü denebilir ki, insanlık -bazı eksikliklerine rağmen- demokrasinin, en iyi biçimi ile dahi olsa aristokrasi karşısında taşıdığı üstünlüklerin bilincine ne kadar çok varırsa, bu bilincin örgütte ve toplumda aristokrasiye dönüş eğilimlerini zayıflatma olasılığı o kadar çok olacaktır....Hiçbir şey demokrasinin oligarşik tehlikelerini serinkanlılıkla ve samimiyetle incelememiz ölçüsünde bu tehlikeleri -tamamen bertaraf edemesek de- asgariye indirmemizi sağlayamaz.

Bu Giriş benim Robert Michels'e olan büyük entellektüel borcumu ifade eden bir çeşit önsözdür. Meslekdaşlarım Martin Trow ve James Coleman'la birlikte yaptığımız Union Democracy isimli araştırmada Michels'in iyimser yönü üzerinde durduk ve onun şu sorusu bağlamında ileri sürdüğü birçok hipotezi test etmeye çalıştık: Sendikalar gibi özel örgüt ve yönetim biçimlerinde demokrasiyi mümkün kılan koşullar nelerdir? İnanıyorum ki bu yeni baskı sayesinde Michels'in fikirlerinin daha geniş kütlelere dağılması onun önerilerini politikada ve bilimde izleyecek olanların sayısını arttıracaktır. Amacımız onun tavsiye ettiği gibi "keşfedilemez olanı keşfetmek" için yorulmadan emek harcamaktır; onun algıladığı gibi, demokrasi ve sosyalizm ideallerine hiçbir zaman tam ulaşılmasa da, bu yolda sürekli mücadele etmek o ideallere yaklaşabilmenin yegane yoludur.

SEYMOUR MARTIN LIPSET
Berkeley, California

Ağustos,1961

DİPNOTLARI

1 Michels'in teorisini daha sonraki gelişmeler açısından özetleyen ve değerlendiren ayrıntılı çabalar için şu incelemelere bakınız: Philip Selznick, "An Approach to a Theory of Bureaucracy," *American Sociological Review* (1943), ss.47-54; James Burnham, *The Machiavellians* (New York:The John Day Co.,1943,ss.135-70; C.W.Casinelli, "The Law of Oligarchy," *American Political Science Review*,47 (1953),ss.473-84; ve S.M.Lipset "The Political Process in Trade Unions: A Theoretical Statement," M.Berger,C.Page,ve T.Abel .ed., *Freedom and Control in Modern Society* (New York: D.Van Nostrand Co.,1954), içinde, ss82-124.

2 Michels'in 'kütlelerin ehliyetsizliği' ile ilgili varsayımları Lenin tarafından onaylanmış, Lenin kitlelere sosyalizm yolunda önderlik edecek profesyonel ihtilalcilerden oluşacak elitist bir partiye olan inancının gerekçesini açıklar kitleleri "uyuklayan, duyarsız, dar görüşlü, tembел, cansız ve uyuşuk" olarak tanımlamıştır. V.I. Lenin, *Left Wing Communism:An Infantile Disorder* (New York: International Publishers,1940),ss.74-75. Olanakları sınırlı alt sınıfların siyasal faaliyetlere daha az katılma ve güçlü liderlere dayanma eğilimine ilişkin bir inceleme için, bakınız:S.M.Lipset, *Political Man* (New York:Doubleday and Co.,1960)ss.97-130,179-219.

3 Dissent'in editörleri Komünist harekattaki değişimleri açıklarken Siyasal Partiler eserinden alıntılar yapıyorlar. Robert Michels erken yirminci yüzyıl sosyalizmine ilişkin klasik çalışmasında şunları yazmıştır: "Parti bürokrasisi arttıkça, her sosyalist düşünce ve kavramın temel direklerini oluşturan iki unsur kaçınılmaz bir zayıflamaya uğrar: sosyalizmin daha geniş ve daha kültürel amaçları hakkında bir anlayış, ve sosyalizmin tezahürlerinin ulularası alanda gösterdiği çeşitliliğe ilişkin bir anlayış. Mekanizma kendi içinde bir amaç haline gelir.Michels bu parlak cümleleriyle Leninizmden Stalinist harekete olan tarihi gelişmenin temel gidişatını önceden görmüştür." *The American Communist Party. A Critical History* (Boston:Beaco Press,1957)s.501.

4 Yugoslavya'da Tito'dan sonra en yüksek komuta mevkiinde olankı Milovan Djilas'ın söylediği gibi, "sosyal sınıflardan kurtulmak adına yapılan Komünist ihtilali tek bir sınıfın en mutlak otoritesi ile sonuçlanmıştır. Bunun dışında herşey sahtedir ve bir hayaldir." *The New Class, An Analysis of the Communist System* (New York:Frederick A.Praeger,1957), s.36.

5 On yıl kadar önce Michels'in Siyasi Partiler kitabının sosyalistler üzerinde yaptığı çarpıcı bir etkiye tanık oldum. Latin Amerika'daki bir sosyal demokrat partinin lideri aldığı bir Siyaset Sosyolojisi dersinde kendilerine okutulan bu kitapla ilgili olarak, kitaptan on nüsha satın alarak bu nüshaları partisindeki çeşitli liderlere gönderdiğini söyledi. Kendisi Michels'in tüm sosyalistlerin okuması gereken bir kaynak olduğuna inanıyordu.

6 Bakınız:S.M.Lipset,M.Trow ve J. Coleman, "O Demokrasi zwiqzkowej," *Zeszyty teoretyczno-polityczne*, 1-2 (44-45),1958,ss.111-124. Bu bölümün orijinal İngilizcesi *Union Democracy* isimli kitabımızın 18. bölümünde yer almaktadır.(Bakınız Glencoe: The Free Press,1956; Doubleday-Anchor tarafından 1962'de paperback olarak yeniden basılmıştır.) Bu bölüm siyasal güç üzerinde kurumsallaşmış denetimlerin ve meşru muhalefet gruplarının yokluğu halinde kaçınılmaz olarak totaliter bir yönetimin ortaya çıkacağını vurgulamaktadır.

7 Bakınız: Szymon Chodak, “Roberta Mihelsa Socjologia Niemieckiej Socjal democracji,” (Robert Michels’in Alman Sosyal Demokresisinin Sosyolojisi) Studia Socjologiczno Polityczne, 1,(1958) ss.123-62. Bu makalenin İngilizce özeti şöyle sona ermektedir:”Michels’in çalışması yeni bir bilim dalı olarak Parti Sosyolojisinin, partinin gelişme süreçlerinin,yapısal olara parti tiplerinin, partinin üyelik durumlarının tahlilinde bir hareket noktası oluşturmuştur.” s.162. Szymon Chodak (aynı Polonyalı sosyolog) kitap hacminde bir eser yayınlamıştır. “Systemy Party Jne Europy Zachodniej” (Batı Avrupa’da Parti Sistemleri), Studia Socjologiczno Polityczne, 9 (1961) ss.7-255. Bu eser Michels’in ilginç ve ileri düzeyde bir eleştirisini içermekte, onun demokrasiyi adeta yoktan tanımladığını vurgulamakta, parti yapı ve uygulamalarındaki çeşitlilikleri belirleyen faktörleri açıklamaya çalışmaktadır.

8 Sigmund Neumann, ed., Modern Political Parties (Chicago:University of Chicago Press,1956),s.405.

9 Bakınız: J.P.Mayer, Max Weber and German Politics (London:Faber and Faber,1956)ss.81-83;aynı zamanda bakınız: Max Weber, The Theory of Social and Economic Organization (New York:Oxford University Press,1947) s.408. Weber ve Michels arasındaki kişisel ilişkiler için, bakınız:H.H.Gerth ve C.W.Mills, From Max Weber: Essays in Sociology (New York:Oxford University Press,1946), ss.19-21. Michels’in Sosyal Demokrat Parti’deki üyeliğinden dolayı akademik atanması engellenmiş ve Weber bu olaya şiddetle karşı çıkmıştı.

10 James Bryce, Modern Democracies, Vol. II (New York:The Macmillan Co., 1921),s.546.

11 Maurice Duverger, Political Parties (London:Methuen,1954), özellikle bakınız;ss134,169 ve 151-82.

12 Robert McKenzie, British Political Parties (London: William Heinemann,1955), s.15. Gerçekten Michels’in teorisi özetlenen ve tartışılan yegane yaklaşımdır.

13 Ibid.,s.587.

14 Unions and Union Leaders of Their Own Choosing (New York: The Fund of the Republic, 1957), s. 12.

Bu gruplarda oligarşik eğilimlerin varlığını gösteren kanıtlar çeşitli eserlerde özetlenmiştir.Sosyolog Bernard Barber’in işaret ettiği gibi, “Örgütler hangi çıkarları temsil ederlerse etsinler, hepsinin aktif bir azınlığın kontrolünde olduğunu görüyoruz.” “Participation and Mass Apathy in Associations,” Alvin Gouldner, ed., Studies in Leadership (New York: Harper and Brothers,1950) içinde, s.584.Barber çeşitli gruplarda oligarşinin işleyişine dair örnekler vermektedir: “ American League 1919’da küçük bir grup tarafından kurulmuştu ve halen sürekli iktidarda kalan bir oligarşi tarafından yönetilmektedir...” Nitekim kardeşlik (dayanışma)kuruluşlarında, tüketici kooperatiflerinde ve diğer gruplarda benzer eğilimleri sergileyen birçok kanıt verilmektedir. National Association of Manufacturers ve American Medical Association gibi birçok kurumda oligarşinin varlığına ilişkin kanıtlar hakkında tartışmalar için, bakınız: David Truman, The Governmental Process, (New York:Alfred A. Knopf,1958), özellikle ss.129-210.Örgütte bürokrasinin

egemenliği tezini destekleyen kanıtları tartışırken, Peter Blau şirket yöneticilerinin, pay sahiplerinin isteklerinin aksine, şirketleri nasıl kontrol edebildiklerini gösteren çeşitli araştırmaları zikretmektedir. Blau'nun belirttiğine göre, "hemen tüm şirketlerde pay sahibi olan kişi, totaliter bir ülkenin vatandaşı seçimlerde ne kadar tercih imkanına sahipse ancak o kadar kendini ifade imkanına sahiptir. Mevcut lidere muhalefet olanağı hemen hemen hiç yoktur..." *Bureaucracy in Modern Society* (New York:Random House, 1956),s.108. Kurum içinde bürokratikleşmenin ve oligarşinin yerleşmesinin kurumu açıkladığı amaçlarından ve üyelerinin (ortaklarının) çıkarlarını temsil işlevinden ne ölçüde uzaklaştırdığı ve bu amaçların yöneticilerin sürekli büyüyen kurumu yönetme istek ve ihtiyacın nasıl feda edilebildiğini gösteren kanıtlara işletmecilerinde de rastlanmaktadır. Şirketler ortaklara optimal bir kar dağıtımını yerine karları sürekli olarak yeniden kapital yatırımı için kullanırlar. Michels'in hipotezleri A.B.D.'de biçimsel olarak en az merkezi dini örgütlerden biri olan American Baptist Convention'da bu örgütün kendi ifadesiyle doğrulanmaktadır. Bu örgüt ileri derecede bürokratik ve merkezi liderliğin örgüt faaliyet ve politikaları üzerindeki yetkileri bir hayli fazladır." Örgütsel koordinasyonu istikrara kavuşturmak çabaları bürokratik prosedür yöntemleriyle engellenmekte ve bu yöntemler örgütün asıl amaçlarının yerini almaktadır. "Dolayısıyla örgüt bir araç olmaktan bir amaç haline dönüşmektedir." Bakınız: Paul M. Harrison, *Authority and Power in the Free Church Tradition* (Princeton:Princeton University Press,1959) s.136. Harrison'un yaptığı alıntı Michels'in *Political Parties* eserindedir.

15 İngiliz ve Amerikan sendikalarının davranışlarıyla ilgili araştırmalar Michels'in elli yıl önce Kıta Avrupası örgütlerine ilişkin olarak vardığı sonuçları doğrulamıştır: liberal-demokrasi davasını savunan grupların kendileri aslında oligarşi ile yönetilen kurumlardır." Douglas Verney, *The Analysis of Political Systems*, (London:Routledge and Kegan Paul,1959) ,ss.155-56. Amerikan sendikalarının yönetimine ilişkin ayrıntılı tahlilinde William Leiserson bu kuruluşları tek-parti sistemleri olarak tanımlamıştır. Yazar çoğu "sendikalarda üyeler arasında ortaya çıkan partilerdeki çeşitten muhalefet gruplarına genellikle sendika düşmanı göziyle" bakıldığını belirtmektedir."Sendikalar içinde yöneticilere karşı örgütlü bir muhalefet , karşıt dış odaklardan gelen hücumlardan esas itibarıyla farklı görülmemektedir.Egemen baskılar birlik ve uyumdan yanadır." *American Trade Union Democracy* (New York:Columbia University Press ,1959),s.75.

16 Philip Selznick, "The Iron Law of Bureaucracy," *Modern Review* 3 (1950),ss.162-63.

17 Yazarın "An Approach to a Theory of Bureaucracy" başlıklı makalesi geniş çapta Michels'in teorik bir açıklaması niteliğindedir.Yazar burada Michels'in nispeten kuşkulu bazı psikolojik varsayımlarını bertaraf edecek teorik bir açıklama getirmeye çalışmıştır." "The Iron Law of Bureaucracy," op.cit.,s.160

18 Ibid.,ss.163-64.

19 Bu sorun hakkında genel bir açıklama için ,bakınız.R.K. Merton, "The Unanticipated Consequences of Purposeful Social Action," *American Sociological Review*, 1 (1936),ss.894-904

20 Alvin Gouldner bürokrasinin birey özgürlükleri ve eylemleri üzerindeki sınırlayıcı etkilerini abarttıkları için birçok sosyologa yönelttiği bir eleştirisinde Michels'in yaklaşımının "diğerlerinden hatta marazi ölçüde daha kötümser olduğuna" işaret etmektedir. Bakınız: "Metaphysical Pathos and the Theory of Bureaucracy," S.M.Lipset ve N.W.Smelser, ed., *Sociology: The Progress of a Decade* (Englewood-Cliffs: Prentice-Hall, 1961), s.86.

21 *Towards the Understanding of Karl Marx* (New York: John Day Co., 1933), s.312. Hook'un hala bir sosyalist olmasına ve Michels'in kötümser sonuçlarını eleştirmesine rağmen Marx'ın az çok ortodoks nitelikteki eleştirisini artık desteklemediği belirtilmelidir. Hook'un daha yakın zamandaki görüşleri için, bakınız: *Reason, Social Myths and Democracy* (New York: John Day Co., 1940), ss.119. Ve de *The Hero in History* (Boston: Beacon Press, 1955), ss.240-45.

22 Nikolai Bukharin, *Historical Materialism. A System of Sociology* (New York: International Publishers, 1925), ss.309-311. Bu kitap halen kendisine gösterilen ilgiden çok daha fazlasına layıktır. Eser önemli bir Marksistin sosyolojide ortaya çıkan yeni teori ve ve araştırmalarla uzlaşma çabalarını yansıtmaktadır. Yazık ki Bukharin'in Stalin tarafından "faşist bir canavar ve hain" olduğu ithamıyla öldürtülmesinden bu yana Komünist hareketin Bukharin'in kitaplarına olan tüm ilgisi kaybolmuştur. Bu kitabın Amerikan baskısı ancak 1934'de yapılmışsa da sosyalistler ve konuyla ilgilenen diğer çevreler dünya Komünizminin temel bir eseri olan bu kitaba artık ilgi göstermemektedir.

Alıntılardaki vurgular Bukharin'in orijinal metnindedir.

23 Lenin'in örgütlere yaklaşımı ile bu alandaki sosyolojik teori arasındaki ilişki Philip Selznick tarafından kurulmuştur. *The Organizational Weapon: A Study of Bolshevik Strategy and Tactics* (New York: McGraw-Hill Book Co., 1952) Free Press of Glencoe tarafından tekrar basımı yapılmıştır.

24 Bakınız: Reihard Bendix, "Bureaucracy: The Problem and Its Setting," *American Sociological Review*, 12 (1947), özellikle ss.493-95. En son kitabında Selznick de liderr davranışlarındaki çeşitliliklerin örgütlerin çevrelerine tepki biçimleri ve amaçlarına varma eğilimleri üzerindeki etkilerini ayrıntılı olarak incelemiştir. Bakınız: *Leadership in Administration* (Evanston, Row, Peterson and Co., 1957).

25 Bu alanda yapılmış araştırmalara iyi bir örnekleme olarak şu eserlerdeki makalelere bakınız: Amitai Etzioni, ed., *Complex Organizations* (New York: Holt, Reinhart and Winston, 1961) ve R.K. Merton, A.P.Gray, B.Hockey ve H.C.Selvin, ed., *Reader in Bureaucracy* (Glencoe: The Free Press, 1952).

26 Farklı ülkelerde parti sayılarını ve tiplerini belirleyen bazı faktörlere ilişkin bir tartışma için, bakınız: S.M.Lipset, "Party Systems and the Representation of Social Groups," *European Journal of Sociology*, 1 (1960), ss.50-85.

27 *Power in Trade Unions* (London: Longmans, Green and Co., 1954), s.15.

28 *Ibid.*, s.63.

29 Gouldner, *op.cit.*, s.88.

30 Irving Bernstein, "John L. Lewis and the Voting Behavior of the C.I.O." Public Opinion Quarterly 5 (1941), ss.233-249.

31 Harry Eckstein, "The Politics of the British Medical Association," The Political Quarterly 26 (1955) ss.345-59; ayrıca bakınız: The Political Life of the American Medical Association (Cambridge: Harvard University Press, 1941) ve isimsiz "American Medical Association: Power, Purpose and Politics in Organized Medicine," Yale Law Journal 63 (1954), ss.938-1022.

32 Bu sendikada oligarşinin ve üye duyarsızlığının kaynakları ve niteliği hakkında ayrıntılı bir tahlil için, bakınız: Joseph Goldstein, The Government of British Trade Unions (London: George Allen ve Unwin, 1952).

33 An Analysis of the Early German Socialist Movement (Master tezi: Department of Sociology, Columbia University, 1951).

34 Eylül 1960'da, yani İngiliz Sendikalar Konfederasyonu'nun (TUC) ve İşçi Partisi'nin kongrelerinde delegelerin çoğunluğunun İngiltere'nin tek tarafı olarak silahsızlanmaya gitmesini öngören sol programı onayladıkları bir tarihte yapılan bir kamuoyu araştırmasında, sendika üyelerinin sadece yüzde 16'sının İngiltere'nin tek tarafı olarak nükleer silahlardan vazgeçmesi önerisini desteklediklerini, geri kalan yüzde 83'ünün ise diğer güçler silahsızlanmayı kabul edene kadar İngiltere'nin bu çeşit silahları muhafaza etmesi gerektiğini istediğini ortaya koymuştur. Bakınız: Research Department, Odhem's Press, Report on a Survey of Opinions Concerning Disarmament (London: 1960). Yaklaşık aynı tarihte aynı konularda British Gallup Poll'un yaptığı bir araştırmada İşçi Partisi için oy kullananların nispeten küçük bir yüzdesinin (yüzde 24) tek tarafı silahsızlanmaya destek verdikleri görülmüştür. (Gallup raporu sendika üyelerini ayrı olarak belirtmemiştir.) Bakınız: The Gallup Political Index, Report No.9, Eylül 1960. Bu sonuçlar karşısında sendikaların ve partinin içinde silahsızlanmaya karşı olanların parti politikasının yönünü değiştirmek amacıyla Demokratik Sosyalizm İçin Kampanya adında bir örgüt kurarak ve kongrelerde görünürde çoğunluğun desteğini almak suretiyle politikaları bir yıl içinde değiştirebildiğini söylemek şaşırtıcı olmayacaktır.

35 Bakınız: Daniel Bell, The End of Ideology (Glencoe: The Free Press, 1960), ss.159-60. Seçim sonuçları ss.186-87'de verilmektedir.

36 Robert Michels, First Lectures in Political Sociology (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1949), ss.122-23. Bu kitapta Michels'in 1920'lere ve 30'lara ait birçok yazısı bulunmaktadır.

37 Ibid., s.131. Michels'in Duçe hakkındaki kanaatleri Fidel Castro'yu destekleyenlerin görüşlerine benzemektedir.

38 Bakınız: J. Schumpeter, Capitalism, Socialism and Democracy (New York: Harper and Brothers, 1947), s.269; From Max Weber: Essays in Sociology, op.cit. s.226. Demokrasi ile ilgili olarak bu yaklaşımı ben de kendi çalışmalarımda kullandım. Bakınız: "Party Systems and Representation of Social Groups," op.cit., ss.50-53; Political Man, op.cit. ss.45-46, ve Union Democracy, op.cit., ss.405-12.

39 Bakınız:Talcott Parsons, “Voting and the Equilibrium of the American Political System,” E.Burdick ve A.Brodbeck ed., *American Voting Behavior* (Glencoe:The Free Press,1959), ss.80-120 içinde.

40 Demokratik güçle ilgili bu yaklaşım David Truman tarafından işlenmiştir; op.cit., özellikle ss. 264-528.

41 Bu grubun görüşlerinin sistematik bir sunumu için,bakınız: James Burnham,op. cit.

42 *Structure and Process in Modern Societies* (Glencoe:The Free Press,1960),s.221.

43 Loc. Cit.

44 C. Wright Mills, *The Power Elite* (New York:Oxford University Press),1956.

45 İtalya’da ölümünden önce yazdığı son makalelerinden birinde Michels belirtilen bu demokrasi anlayışına açıkça karşı çıkmıştır. “Liderlerin hızlı değişimi demokratik ülkelerde otoritenin gerçek niteliği konusunda deneyimsiz kişileri aldatır. Liderleri deviren kütleler değil, kütlelerden bunu gerçekleştirmek yolunda yararlanan yeni liderlerdir.””*Social Mobility in General with Special Reference to Post-War Mobility*,” Dino Camavitto “Roberto Michels-In Memoriam,” *American Sociological Review*, 1 (1936)s.798.

46 Op.cit., s.,207.